

KULTURNI LEDOLOMCI

IZMEĐU SRBIJE I KOSOVA

REPORTAŽA: Mladi novinari Danasa, Una i Miloš, prvi put u Prištini

PREDSTAVLJAJTE SE DA STE IZ POLJSKE

Za četiri dana špartanja, po ustanovama, kancelarijama, stanovima, skvotovima, teatrima, kafićima i prodavnicama - niko nas nije krivo pogledao

„Šta ćeš tamo, opasno je“, „Izbegavaj da govoriš srpski na ulici, kada ste na otvorenom, međusobno pričajte na engleskom“, „Kada te pitaju ko si i odakle si, kaži da si novinar iz Poljske.“ Ovo su, u najkraćem, bile reakcije prijatelja kada su čuli da poslom idemo u Prištinu. Iako njihovu dobru nameru i brigu nismo dovodili u pitanje, četiri dana provedena u glavnom gradu Kosova bila su dovoljna da sebi i nama dragim osobama dokažemo da je takva bojazan rezultat dugogodišnje medijske propagande, o „zlim i divljim Albancima“ koji na prvu reč srpskog serviraju štanglu u glavu. Ili nešto ozbiljnije.

Da li bismo vas slagali ako bismo rekli da jutro pred polazak, koleginja Una i ja, nismo osećali blagu tenziju? Bismo, a ne želimo da vas lažemo, jer to nije lepo. Ipak, svaka napetost je nestala još u kolima, a da nismo pošteno ni izašli iz Beograda. Tu, u skučenom prostoru na četiri točka, upoznali smo kolege iz TV Mreže, Slavena i Bobana, koji svoja putovanja u Prištinu odavno ne broje. Čuvši da prvi put idemo „dole“, počeli su da pripovedaju o galerijama, kafićima, mestima gde se dobro jede, zanimljivim ljudima sa kojima su se družili, sagovornicima koje su intervjuisali. Pogledali smo se i shvatili da idemo u grad „kao i svaki drugi“, među ljude koji su „kao i svaki drugi“ i tenzija usled straha od nepoznatog, pretvorila se u zdravo i otrežnjujuće uzbudjenje zbog upoznavanja sa nepoznatim.

Nakon pet sati puta, stigli smo u Prištinu. Ispred hotela nas je sačekao naš domaćin Baškim. Imali smo vremena samo da ostavimo stvari, kako bismo odmah krenuli na jedan od zakazanih intervjua. „Dobro došli u Prištinu. Kako ste putovali? Šta god da vam zatreba, obratite se meni“, bilo je prvo što smo čuli od ljubazne re-



Grad je grad, a ljudi ljudi: Priština

cepcionarke, na srpskom jeziku. Sa Baškimom smo se uputili ka Fakultetu umetnosti, kroz sam centar Prištine. Glasno smo razgovarali na srpsko-hrvatskom (Baškim već 12 godina živi i radi na relaciji Priština - Zagreb). Povremeno smo zastajali kako bi se naš domaćin javio poznanicima. Upoznao nas je sa njima i jedino što smo čuli bile su reči dobrodošlice.

Ta četiri dana, kao što pomenusmo, pričali smo na srpsko-hrvatskom. Baš svuda. Za četiri dana špartanja po Prištini uzduž i popreko, po ustanovama, kancelarijama, stanovima, skvotovima, teatrima, kafićima i prodavnicama, nismo imali niti jedan problem - niko nas nije krivo pogledao, a kamoli uputio pretnju ili psovku. Naprotiv - svi koje smo sre-

li, bili su srdačni i željni razgovora. Saveti naših prijatelja da se lažno predstavljamo kao novinari iz Poljske delovali su nam smešno, ali i tužno. Pitali smo se koliko ljudi u Srbiji, bombardovani medijskom propagandom 24/7, grad u kome smo proveli toliko lepih trenutaka za tako kratko vreme i dalje percipira kao neprijateljsku teritoriju u koju se ne zalazi.

Po povratku u Srbiju naš zadatak nije završen. Tek je počeo. Uvek i na svakom mestu, govorimo da je grad - grad, da su ljudi - ljudi, a da propaganda ima samo jednu svrhu - da nas, obične ljude, udaljava jedne od drugih, kako bi one po čijem nam se nalogu servira cementirala na vlasti.

Miloš Miljković

RAZGOVOR: Aurelja Kadriu, Inicijativa za usmenu istoriju

U KONTAKTU SA TIJANOM

Inicijativa za usmenu istoriju dokumentuje životne priče ljudi koji su na neki način povezani ili su deo žive istorije Kosova i regiona. „Moj cilj, a takva je i metodologija koju koristimo jeste da izvučemo priče sa margina, da čujemo ljude i uporedimo njihove verzije događaja, posebno iz sukoba devedesetih, da osvetlimo nijanse koje nedostaju u zvaničnoj istoriji, koja je često pristrasna“, objašnjava Aurelja Kadriu, istraživačica Oral History Initiative (Inicijativa za usmenu istoriju) i učesnica prvog seminara Interkulturalni ledolomci u Beogradu.

■ Ko su ljudi koje intervjuišete? Poznati ili „obični“?

- Neki koje sam intervjuisala bili su poznati, a neki su ono što nazivamo „običnim“ ljudima, u nedostatku boljeg termina. Za mene je uvek najveće zadovoljstvo da razgovaram sa „običnim ljudima“, jer oni ne ulepšavaju priču, niti razmišljaju kako bi ona mogla da utiče na funkciju na kojoj se trenutno nalaze. S druge strane, neki državni zvaničnici sa kojima sam razgovarala prave kompromise kada govore ličnu priču, kako bi sačuvali pozicije koje zauzimaju.

Strana II >>>>

UVODNIK

„Srbija i Kosovo: kultura bez granica“

Program „Srbija i Kosovo: kultura bez granica“ pokrenuli smo 2014. godine i od tada je kroz njega prošlo više od 150 mladih iz Srbije i Kosova. Pre pet godina nije postojala prevelika želja za dijalogom među mladima dva društva. Bilo im je strano da se prijave na bilo šta što ima veze sa srpsko-albanskim odnosima. Uz to, naruku nam nije išla ni medijska i politička kampanja. Međutim, vremenom smo, uz velike napore, inicirali mnogo različitih umetničkih i kulturnih aktivnosti, i do sada organizovali sedam seminara i umetničkih kolonija. Mreže mladih koje su tokom ovih procesa nastale bile su naše glavno sredstvo za popularizaciju programa, pa se o njemu danas mnogo više zna nego kada smo počinjali. Sada se u svakom novom ciklusu programa za učešće prijavi na stotine mladih, što mislim da je veliki uspeh.

Jedan od temeljnih razloga pokretanja programa je razvijanje dijaloga i obnavljanje starih, ali i stvaranje novih veza, naročito među mladima. Veliki uspeh je svaka prilika u kojoj se mladima omogući da po prvi put posete Beograd/Prištinu, da se upoznaju sa mladima iz Srbije/Kosova, da nauče nešto o međusobnim društvima, sklope prijateljstva, sruše predrasude i počnu da razmišljaju o budućoj saradnji. Uporedo, organizacija seminara i rezultata njihovog zajedničkog umetničkog rada podrazumeva da nam vrata otvore i brojne druge institucije, organizacije, muzeji, galerije i fakulteti. Na taj način program prestaje da bude lična stvar učesnika, već ulaskom u institucije, otvaramo put i za institucionalnu saradnju van ovog programa. Dok državne, kulturne i umetničke institucije ne počnu same da iniciraju ovakve razgovore i zajednički rad mladih, na nama iz civilnog sektora je da umesto njih probijamo taj led. Učesnici su do sada realizovali mnogo različitih performansa u Beogradu i u Prištini, predstavili brojne multimedijalne instalacije i druge radove na zajedničkim izložbama, kreirali zajedničke kratke filmove i predstave.

Mladi koji prolaze kroz naš program su rođeni tokom ili po završetku rata na Kosovu. Nažalost, velika većina njih, pogotovu mladih iz Srbije, ne zna gotovo ništa o ratovima devedesetih. Žrtve su narativa u kojima su odrastali i u kojima i dalje žive u etnocentričnim društvima kakva su i Srbija i Kosovo. Uspostavljanje ovakvog interkulturalnog dijaloga u postkonfliktnim društvima je jedan od načina da se počne razgovor sa mladima na temu suočavanja sa ratnom prošlošću. I to jeste jedan od važnih i osnovnih ciljeva našeg programa. Želimo da gledamo u svetliju budućnost, ali smo svesni da bez, često mučnog, pogleda u tamnu prošlost i distanciranja od nje, ni naša budućnost neće biti drugačija. Zato mislim da su ovakvi programi veoma važni i uvek podržavam kolege koji su vodili pre i sada vode slične inicijative.

Jelena Džombić
Helsinški odbor za
ljudska prava u Srbiji



Foto: Ana Novaković



Najveće zadovoljstvo - razgovor sa „običnim ljudima“: Aurelja Kadriu

AURELIJA KADRIU: U kontaktu sa Tijanomom

Nastavak sa I strane

■ **Šta vas je navelo da se prijavite za seminar Interkulturalni ledolomci i prvi put posetite Beograd?**

- Kada sam prvi put otišla u Beograd, bila sam veoma mlada. Sada imam 21, tada sam imala 15-16 godina. Po tičem iz porodice za koju mogu da kažem da je progresivna, jer su se moji roditelji trudili da iz dece izbace svaku vrstu nacionalizma. Moj otac je u vreme Jugoslavije putovao u Beograd zbog posla, ali je to prestalo posle rata. Ipak, za njih je bilo šokantno kada sam im rekla da želim da posetim glavni grad Srbije. Bojali su se da me puste da sama odem tamo jer nisu znali kakva je sada situacija, a bili su svesni medijske propagande koja vlada. Meni je program delovao veoma zanimljivo. Nisam se bojala i sve je prošlo glatko i prijateljski. Nisam imala nikakvih problema.

■ **Šta je najupečatljivije čega se sećate sa vašeg prvog dolaska u Beograd?**

- Upoznala sam devojku koja je napustila Kosovo posle rata. Zove se Tijana. Rekla mi je da je živea u mom komšiluku, u naselju Dardania, te da je tu provela detinjstvo. Kada sam joj kazala da živim u Dardaniji, vratila su joj se sećanja na detinjstvo i prisilan odlazak sa Kosova. To je za mene bilo najfrapantnije, ali i najpoučnije iskustvo, jer do tada nisam previše razmišljala o činjenici da je Kosovo bilo mesto na kome su Kosovari i Srbi, kao i druge etničke zajednice, živeli skupa. Do tada nisam razmišljala o tome, jer sam odrastala posle rata. To iskustvo me je nateralo na razmišljanje i podstaklo radoznalost da, kada se vratim kući, počnem da istražujem kakav je bio ovaj prostor kada su svi ljudi živeli zajedno. Inače, još uvek sam u kontaktu sa Tijanom. Dopisujemo se.

M. Miljković

■ **RAZGOVOR:** Jeton Neziraj, dramski pisac i jedan od osnivača Kendra Multimedia (Qendra Multimedia)

BEZ SLOBODE NA SCENI NEMA SLOBODE U DRUŠTVU



Provokacija je blagotvorna: Jeton Neziraj

Ne zanima nas obično pozorište i konvencionalne teme, već one koje su urgentne i koje treba plasirati javnosti - kazao je Jeton Neziraj, kosovski dramski pisac i jedan od osnivača Kendra Multimedia (Qendra Multimedia), srpskim novinarima koji su u okviru projekta Helsinškog odbora za ljudska prava posetili Prištinu. Kendra Multimedia je kulturna organizacija sa sedištem u Prištini. Fokusira se na savremeni teatar i književnost i predstavlja jedan od najzanimljivijih, provokativnih, pozorišnih kuća u jugoistočnoj Evropi.

- Centar Kendra Multimedia je osnovan 2002. godine i predstavlja organizaciju sa mnogo ambicija koje smo mi kao mladi umetnici, koji su želeli da se bave teatrom, filmom i video-projekcijama osnovali. Tokom vremena fokus se usmerio na književnost i teatar zbog mog profesionalnog „bekgraunda“. U početku smo radili predstave za decu, ali se kasnije centar usmerio na teatar za odrasle, ali i književne aktivnosti - ističe Neziraj.

■ **Gde nalazite inspiraciju za teme kojima se bavite?**

- Kako se centar može smatrati političkim teatrom, inspiracije dolaze iz političkih

„Polip“ bez policije

Od 2008. godine Kendra Multimedia organizuje književni festival „Polip“, čiji je cilj i da uspostavi saradnju između književnih scena Kosova i Srbije. „Kada su prvi put posle rata srpski pisci čitali svoja dela, „Polip“ nije shvatan kao nešto veoma „normalno“ i prisustvo policije je bilo neophodno. Sada, kada se „Polip“ organizuje, policija nije prisutna“, kaže Neziraj.

dešavanja. Nisu me previše zanimala teme koje se smatraju porodičnim, socijalnim, već više one koje se bave političkim aspektima. Na primer, kada govorimo o predstavi „55 Shades of Gay“, zanima me je odnos unutar LGBT zajednica, njihova dinamika i izazovi. Zanima me i ko finansira scenu, ali i na koji način međunarodne organizacije žele nešto da pridobiju iz te teme i u kakvom je odnosu LGBT tema sa državom. Kosovski Ustav dopušta istopolne brakove, ali se u realnosti to pravo ne može realizovati. Kada je predstava „Hipokrit ili engleski pacijent“ u pitanju, čitanjem brošure

može se shvatiti da se delo bavi rušenjem zdravstvenim sistemom Kosova. Međutim, meni kao piscu to nije bilo dovoljno. Zanimao me je ceo koruptivni lanac između javnih i privatnih bolnica, povezanost sa podzemnim kriminalnim miljeima i farmaceutskim korporacijama, skandal klinike Medikus, kada se u sudskom procesu ustanovilo da je bilo trgovine ljudskim organima. Zanimalo me je i to što je veliki broj kosovskih lekara bio uključen u taj zločinački poduhvat. Nastojim da se tim temama bavim na politički nekorektan način. Zato sam temu predstave „Hipokrit ili engleski pacijent“ nazivao i nacionalnom pornografijom i masturbacijom sa javnim zdravstvom.

■ **Da li ste imali problem sa lekarima zbog obrađivanja ove teme, ili generalno problema zbog kritičkog stava u predstavama?**

- Sa lekarima se dešavalo, ali ne često. Ne može se uporediti sa problemima zbog tema koje su se obrađivale u predstavi „Bordel Balkan“, kada je pre dve godine došla grupa veterana ispred Nacionalnog pozorišta i insistirala da se ona ne izvodi jer su smatrali da je antinacionalna i da je protiv njihovih vrednosti. Dešava se da ljudi reaguju i prete, ali to ne ostavlja utisak na mene. Najznačajnija uloga pozorišta jeste u tome što kada obradi problem, koji se smatra šokantnim, sutra, predstava sa sličnom temom već biva normalnije prihvaćena. Tako je predstava „55 Shades of Gay“ bila nezamisliva pre pet godina, međutim, iako tema kojom se bavi ostaje ta

bu, sada je izvodljiva. Kada smo štampali postere, koje smo postavljali ispred Nacionalnog teatra, štampali smo par komada jer smo mislili da će ih popecati ili spaliti, ali se to nije dogodilo. Mesec dana nakon predstave organizovana je Gej parada. Organizatori su istakli da je pomoglo to što je predstava obradila ovu temu bez negativnih naracija, pa je sve prošlo bez incidenata. To je dokaz da je društvo spremno da se suoči sa nečim većim. Reakcije su uvek prisutne i artikulisu se putem društvenih mreža. Ljudi se često ljute. Kada smo igrali predstavu „Hipokrit“ u Tirani, neko je ironično prokomentarisao „pozorišno delo sa Kosova optužbe Dika Martija stavljaju u pozorišnu predstavu“. Ljudi su slobodni da komentarišu, a mi da slobodno projektujemo društvene i političke probleme na sceni onako kako želimo.

■ **Vaša drama „Let iznad kosovskog pozorišta“ je izvedena u Srbiji. Kakve su bile reakcije?**

- U Srbiji smo tri puta igrali ovu predstavu. U CZKD-u prvi put, i propraćena je velikim interesovanjem. Drugi put smo igrali u Kragujevcu i to je bio odličan primer kako saradnja može da se desi ako obe strane imaju volju za to. U Beogradu je OK, ali u Kragujevcu nismo znali šta da očekujemo jer ni sami organizatori nisu bili sigurni kako će sve da se odvije. Pošto je u pitanju bio međunarodni festival, ispod predstava su pisale države odakle predstave dolaze. Oni su te godine stavili gradove iz kojih predstave dolaze kako bi se izbegao problem. Kompromis je došao jer su obe strane želele da ga nađu. Treći put smo izvodili predstavu u Rex centru, mesec dana posle slučaja sa dronom. Prvi put kad smo izvodili predstavu u Beogradu, nije bilo potrebe za policijskom kontrolom. Međutim, tada jeste i tada su nas policajci sačekali na granici i čuvali 24 sata. U Rex centru je bilo policije skoro koliko i publike. Tu se vidi koliko politički incidenti imaju uticaj.

■ **Da li ljudi koji trenutno vladaju u Srbiji i na Kosovu mogu da reše probleme, uzevši u obzir da su oni bili aktivni i devedeseti?**

- Ne znam da li imam dobar odgovor, ali znam da plaćam takse. Oni su obavezni da idu u tom pravcu. Ne verujem da su oni ljudi koji mogu da naprave taj veliki korak. Oni su deo tih problema sa kojima se suočavamo. Ne mučim sebe razmišljajući o tome, već pokušavam da uradim svoj deo posla, a to je da pravim dobar pozorišne predstave i da imam slobodu na sceni. Kada imam slobodu da radim ono što hoću

Qendra Multimedia, kulturna organizacija sa sedištem u Prištini, fokusira se na savremeni teatar i književnost i te kako provocira

na sceni, onda je to znak da ovo društvo jeste napravilo neki dobar korak. Bez slobode na sceni nema slobode u društvu. Međutim, političke budalaštine imaju uticaj na naš rad. Na primer, od pre dve godine smo često igrali u Beogradu i bilo je jednostavno da tamo igramo. Poslednje dve godine to postaje skoro nemoguće i jedino u prostoru CZKD-a možemo da se pojavimo sa predstavom. Niko drugi neće da nas primi i to je zabrinjavajuće.

■ **Do nas u Srbiji ne dopiru informacije o kosovskoj kulturno-umetničkoj sceni. Kako popraviti međusobnu komunikaciju?**

- Dosta Albanaca sa Kosova zna srpski, posebno starija generacija, tako da mi vas pratimo i čitamo novine, knjige, gledamo televiziju. Nema tu jezičku barijeru, ali dosta mojih kolega ima. Recimo, da iskoristimo šalu - Đurić je rekao „Čitam kosovske novine, a posle je rekao da ne zna albanski“. Jezik jeste prepreka, ali u tom slučaju kultura pomaže. Mi smo nešto uradili u tom pravcu. Oko 15 knjiga prevedene su sa srpskog na albanski i obrnuto, na primer „Antologija savremene kosovske drame“ koju je uredio Saša Ilić. Izašla je i knjiga Škeljzen Malićija i neke druge, koje predstavljaju mali, ali bitan korak. „Kosovska antologija“ je slučajno stigla u ruke američke izdavačke kuće, preko srpskog jezika. To je bitno i za nas i za vas, a kad smo kod nas i vas, strani pisci i novinari, kada dođu ovde, mene u vezi sa Sašom Ilićem pitaju, „kako je to imati srpskog prijatelja?“ Ja njega ne vidim kao Srbina, već Sašu, mog prijatelja iz Beograda sa kojim mogu da pričam o književnosti, pozorištu, interesantnim i ljudskim temama. Barijere sam otklonio jer sam upoznao ljude sa kojima mogu da razgovaram.

Una Miletić

Blerta Neziraj, pozorišna rediteljka

VOLELI BISMO DA GOSTUJEMO U NEKOM OD BEOGRADSKIH POZORIŠTA

Jedino mesto koje je u Beogradu otvoreno za predstave politički angažovanog Kendra Multimedia je Centar za kulturnu dekontaminaciju. Prištinski centar pokušava da uspostavi saradnju sa nekim beogradskim pozorištem, ali s druge strane nema odgovora.

- Možda jednostavno još nisu spremni da se neka predstava sa Kosova odigra u njihovom pozorištu. Ne znam koji je pravi razlog - kaže Blerta Neziraj, rediteljka u prištinskom Kendra Multimedia, u razgovoru sa beogradskim novinarima. Najavljuje da kreću na turneju po inostranstvu sa predstavom „55 Shades of Gay“ koju je režirala. Ovih dana će je izvesti i na međunarodnom festivalu u Njujorku. Zanimljivo je da je muziku za ovu predstavu radio kompozitor iz Beograda.

Upitana da li ih tamošnja vlast pritiska, imajući u vidu da su njihovi komadi politički angažovani, Neziraj odgovara da vlast ne reaguje direktno. Ipak, priseća se da se pre nekoliko godina dogodilo da se Ministarstvo kulture protivilo tome da odigraju predstavu u Narodnom pozorištu, te da 24 sata pre otvaranja nisu znali da li će ih pustiti da uđu u nacionalni teatar u Prištini ili ne.

- Ipak, na kraju smo odigrali našu predstavu i oni ništa nisu mogli da učine, što je dobra stvar. Ne mogu da kažem da smo cenzurirani, međutim, naše predstave izazivaju veliki broj reakcija, zbog čega moramo da budemo sigurni da je publika koja dolazi u pozorište da pogleda našu predstavu bezbedna - ukazuje Neziraj. Kao primer navodi predstavu „55 Shades of Gay“, koja je pre godinu i po dana kada je po prvi put izvedena izazvala mnoge reakcije, pa je bilo i onih koji su na društvenim mrežama pretili da će „napraviti nešto“ u pozorištu ukoliko komad bude izveden. Neziraj kaže da su zbog takvih stvari morali da pozovu policiju da obezbeđuje salu, ali da se na kraju nije desio nikakav incident.

M. M.



Prvi radni dan na Fakultetu umetnosti: Ispit studenata režije

Dita Šaćiri, studentkinja prve godine režije na Fakultetu umetnosti u Prištini

NA ISPITU SA BUDUĆIM REDITELJIMA

Prvi je radni dan na Fakultetu umetnosti u Prištini, nakon prekida štrajka prosvetnih radnika i dogovora sa Vladom Kosova o povećanju plata. Za 11 sati zakazan je ispit za studente prve godine režije. Zadatak: kratki nemi film, u crno-belom tehnici. Dan je sunčan, pa studenti koje je utišala trema na prozore slušaonice postavljaju crne tkanine, kako svetlost ne bi umanjivala jasnoću odraza koju projektor baca na zid. Klasa profesora Ismeta Sijarine iščekuje dolazak komisije.

Profesori zauzimaju svoja mesta u prvom redu. Prostoriju ispunjava atmosfera iščekivanja, pa i reporterima Danasa, zbog još uvek friške uspomena na studentske dane, leptiri počinju da kruže po truhlu. Pokretne slike budućih reditelja počinju da se smenjuju na zidu. Nakon završetka filma, svako



Izdvojila se: Dita Šaćiri

od njih seda na stolicu ispred komisije, da brani svoje delo.

Tematika je bliska autorkama i autorima, pa se filmovi bez zvuka i boja bave detinjstvom, odrastanjem, ljubavnim problemima i onome što je, nažalost, nezaobilazno za naše prostore - socijalom. Profesori su zadovoljni kako njihovi mladi studenti kroz pokretne slike prikazuju svoje svetove. Dobro, bilo je i par primedbi, ali više oko tehničkih stvari, poput kadriranja ili igranja sa svetlom. Ništa značajno, te lekcije će svakako utvrditi kasnije.

Svi su dobili pohvale. Međutim, svojim filmom izdvojila se jedna studentkinja koja od komisije nije čula ni ti jednu zamerku. Štaviše, jedan od profesora poručio joj je da je ona svojim delom umnogome nadmašila ono što se očekuje od studentkinje prve godine režije. Njeno ime je Dita Šaćiri.

U njenom filmu prikazana je učionica, u kojoj mirno sede identično obučeni daci, sa crnim flasterima koji su im zalepljeni preko usta. Za katedrom je strogi stariji profesor, sa drvenim štapićem u rukama. Njime, formalno obučeni nastavnici, daciima izdaje jedini zadatak: čitanje hrpe tabloida, koji su poredani po stolovima. U

jednom momentu, jedan od učenika ustaje, skida crnu traku sa svojih usta i revoltiran cepa „žutu štampu“. Profesor lomi svoj štapić napola. U poslednjoj sceni ostali daci svom drugu koji se drznuto da se suprotstavi ušivaju usta iglom i koncem. Kraj.

Ne želimo da propustimo priliku da razgovaramo sa talentovanom Ditom Šaćiri. Ona pretpostavlja da joj je Fakultet političkih nauka, koji je prethodno završila, pomogao da vidi svet iz drugačije perspektive, zbog čega je u filmu želela da prikaže vezu između moćnih ljudi i sistema. Šaćiri objašnjava da profesor u filmu predstavlja državu, onoga koji u rukama drži medijski sistem i obrazovanje, a na koncu, čoveka kojeg se ljudi boje.

Želela sam da pokažem da, ko god misli drugačije i suprotstavi se sistemu, biva kažnjen. Međutim, ta kazna ne dolazi direktno od sistema. Obični ljudi zapravo kažnjavaju takve pojedince. Oni ih kažnjavaju jer su lobotomizovani. Kada profesor polomi štapić, on šalje poruku svima ostalima da će proći isto kao pojedinci koji se pobunio, ukoliko se ne pokore - objašnjava Šaćiri.

M. Miljković

Kuštrim Kolići, aktivista, pozorišni i filmski reditelj, o aktivizmu u kulturi

NADAMO SE NOVIM LICIMA U POLITICI

Da umetnost često ide „ruku pod ruku“ sa aktivizmom, ličnim primerom, ne pokazuju samo naši glumci, reditelji i ljudi iz kulturne sfere, koji učestvuju u društvenim pokretima i protestima širom Srbije, već i neke njihove kolege sa Kosova. Među njima je i pozorišni i filmski reditelj, ali pre svega aktivista Kuštrim Kolići, koji ističe da mu je „život i rad zasnovan na vrednostima ljudskih prava“. On je u razgovoru sa srpskim novinarima istakao da je uglavnom fokusiran na teatar i dodao da je nedavno imao premijeru angažovanog dela, predstave „Kalgila“.

On je, kako kaže, iskoristio predstavu kako bi kritikovao političke probleme Kosova. U njegovom delima su sazdate kritike rata, sadašnjih, ali i prošlih političkih događaja.

- Kada se predstavljam, kažem da sam filmski i pozorišni reditelj, ali uistinu ja sam aktivista za ljudska prava, tako da aktivizam povezujem i u profesiji, ali sa ostalim vrednostima. S tim u vezi, koristim probleme koji su vezani za kosovsko društvo i umetnički ih reprodukujem - ističe Kolići. Kao još jedno njegovo angažovano delo istakao je i seriju video-izložbi, od pre nekoliko meseci, koje su bile fokusirane na porodice nestalih ljudi sa Kosova. Na njima su bile predstavljene tri albanske porodice i jedna srpska.

- Odlučili smo da napravimo veliku izložbu koja će biti otvorena na Dan nezavisnosti Kosova. Ideja je da

ativ „Mirdita, dobar dan“ festivala. Deo srpskog parlamenta je bio protiv festivala i u tom slučaju sam zabrinut - istakao je Kolići i dodao „od kad smo ustanovili „Mirdita, dobar dan“ verovali smo da će svake godine biti manje problema a više kulture i umetnosti, međutim, festival sve više postaje politika. „Svestan sam da su pitanja Srbije i Kosova, generalno, od sporta do hrane - politizovana, ali nisam očekivao da budu ovoliko“, poručuje naš sagovornik.

On je pesimista povodom toga da će trenutna politička garnitura Srbije i Kosova rešiti probleme između nas, prvo zato što su previše povezani agresivnom politikom koja se vezuje za krvoprolite i ubistva. Ali i zato što su dvadeset godina na vlasti i do sada su imali mogućnost da nešto urade, međutim, Kolići smatra da ne postoji vidljiv progres u njihovom radu.

- Nadamo se novim političkim ličnostima. Trenutna situacija na Kosovu, a verujem i u Srbiji, nažalost nije optimistična, ali videćemo - ističe on. Kako navodi poštoje avangardne inicijative koje su povezane sa prošlošću zarad bolje budućnosti, ali naš politički establišment nije zainteresovan da pogura napred njihov rad.

- Mi kao aktivisti civilnog društva i umetnici dajemo sve od sebe, ali nažalost problemi između Kosova i Srbije se povećavaju. Interesantno je da i predstavnici međunarodne zajednice



Zabrinjava reakcija nekih srpskih zvaničnika na „Mirditu“: Kuštrim Kolići

se podsete ljudi koji slave ovaj datum da moramo da se suočimo i sa određenim nasleđem iz prošlosti. Neki ljudi iz tih razloga ne slave, niti će ikada moći da slave - ističe on. Ovogodišnji festival „Mirdita, dobar dan“ je, prema njegovim rečima, u pripremi. Međutim, zabrinjava ga to što su reakcije na prošlogodišnji festival u Beogradu bile veoma negativne, više nego prethodnih godina.

- To je bilo razočaravajuće. Navikli smo na razočaranja i proteste, ali ne na tom nivou. Srpski političari i ministar unutrašnjih poslova su javno pro-

gube interesovanje za ovaj problem. Možda se i oni igraju kartama našeg političkog establišmenta - ukazuje Kolići. S druge strane, na polju nevladinog sektora ipak postoji volja za saradnjom. Zato, na pitanje gde bi bilo dobro da se održi ovogodišnji „Mirdita, dobar dan“ festival on odgovara: „Biramoinjstrim zgrade i ustanove, kako bi ubedili mejnstrim građanstvo, politički establišment, mlade ljude i nove generacije u ono što može da bude budućnost - mirno okruženje u kome živimo svi zajedno.“

U. Miletić



Legendarni Bekim



U holu Kendra Multimedia nalaze se fotografije poznatih albanskih umetnika. Među njima posebno mesto zauzima verovatno najpoznatiji glumac albanskog porekla u bivšoj Jugoslaviji Bekim Fehmiu.



Nema vazduha ni osnovnih uslova za rad: Proba filharmonije u Prištini

Kosovska filharmonija osnovana 2000. još nema svoje prostorije

PUNI ENTUZIJAZMA ČEKAJU BOLJE USLOVE

„Institucije kao što su filharmonija u normalnoj državi treba da imaju svoj objekat“, ukazuje Baki Jašari, direktor Kosovske filharmonije

Kosovska filharmonija svoje probe održava u Centru za kulturu i sport u Prištini, jer još uvek nemaju svoje prostorije. U sali zatičemo gudače, koji uvežbavaju „Priču sa zapadne strane“ Leonarda Bernštajna. Festim Fanaj, koncert majstor, diriguje orkestrom fluorescentno zelenom palicom, za koju ćemo kasnije saznati da zapravo služi za sviranje goča. Sala nije akustična, a jedina „ventilacija“ su prozori pa, prema svedočenju muzičara, ume da bude prilično zagušljivo, naročito tokom letnjih meseci. Ipak, mladi ljudi puni entuzijazma koje smo zatekli neumorno rade bez obzira na sve, uvereni da će uskoro imati iste uslove kao i njihove kolege iz drugih država.

Kosovska filharmonija ustanovljena je septembra 2000. godine. Pre toga je u Prištini postojao Simfonijski orkestar Radio-televizije Priština, koji je osnovan 1975. godine. Na inicijativu 13 muzičara, članova bivšeg orkestra, osnovana je filharmonija sa gudačkim ansamblom. Baki Jašari, direktor Kosovske filharmonije, kaže da je, kada su u pitanju kadrovi, filharmonija pokrivena sa oko 90 odsto. On kao osnovni problem navodi nedostatak adekvatnih sala i prostora za rad. Taj, prema njegovim rečima, veliki problem prati ih decenijama, uprkos velikom angažmanu umetnika da dobiju objekat. „Institucije kao što su filharmonija u normalnoj državi treba da imaju svoj objekat“, ukazuje Jašari i konstatuje da prostor u kome razgovaramo je

ste stara, malo veća kuća, a ne objekat u pravom smislu reči.

- Prostor je mali za naše probe, posebno kada imamo vokalno instrumentalne projekte gde dolazi mnogo ljudi. Nema vazduha ni osnovnih uslova za rad - žali se direktor i objašnjava da se njihovi koncerti uglavnom odvijaju u Crvenoj sali omladinskog centra u Prištini, koja je izgrađena osamdesetih godina za potrebe mladih.

- Crvena sala nije bila predviđena za koncerte već za ples i zato joj fali osnovni preduslov - akustika, a nema ni velikog broja sedišta. Sve to govori u kakvim uslovima radimo. Puno je bilo započetih projekata, ali 20 godina kasnije mi u Prištini nemamo koncertne sale. Određene koncerte hora, zbog specifične akustike, organizujemo u crkvama jer one imaju taj eho koji je potreban za vokal - ukazuje Jašari.

Iako su dosta putovali van Kosova, ipak im veliki problem prave vizе. Jašari je na pitanje kakve su šanse da sviraju u Beogradu, odgovara da je to koliko kulturno, toliko i političko pitanje. „Mi smo više puta razgovarali o toj mogućnosti. Dosta naših muzičara je nastupalo u Beogradu bez ikakvih problema, ali na nivou nevladinih organizacija i festivala koji neguju otvorene mogućnosti za saradnju bez političkih implikacija. Kada se govori o institucijama, onda se zauzima druga pozicija i treba imati volje sa obe strane“, ističe Jašari i dodaje da oni kao filharmonija ne vide problem u tome da nastupe u Beo-

gradu, kao što ne bi imali ništa protiv da Beogradska filharmonija nastupi u Prištini.

Festim Fanaj, koncert-majstor Kosovske filharmonije, upitan da li postoji saradnja sa srpskim kolegama koji se bave klasičnom muzikom, odgovara da on lično sarađuje, te da je imao prilike da nastupa u Srbiji. Konkretno, Fanaj kaže da je nastupao u Sava centru i na Kolarcu, ne kao solista, već kao član orkestra. „Jedan od orkestara se zove Balkanski kamerni orkestar, a drugi je Orkestar bez granica, koji je nastao po ideji dirigenta Premila Petrovića iz Nemačke. Petrović je okupio muzičare iz Prištine, Skoplja i Sarajeva i zajedno smo nastupali u regionu“, kaže Fanaj. Objasnjavaju da Filharmonija Kosova svakog meseca održava minimum jedan koncert, nekad i više, zavisno od obaveza dirigenta i solista. Fanaj kaže da je broj nastupa ipak mali u poređenju sa drugim orkestrima.

- U normalnoj situaciji, svake nedelje, četvrtkom ili petkom, trebalo bi da imamo jedan koncert. Inače nisam dirigent, već koncert-majstor, ali trenutno nemamo dirigenta koji stalno radi sa orkestrom, već gostujuće dirigente - priča Fanaj. Upitan kakve utiske nosi sa nastupa u Beogradu, odgovara da je uživao jer je, prema njegovom mišljenju, glavni grad Srbije metropola Balkana. Fanaj se priseća da je, kada je prvi put bio u glavnom gradu Srbije pre otprilike 15 godina, pomalo zazirao kada bi pričao na albanskom. Međutim, poručuje da je to bila samo predrasuda, da je nije imao loša iskustva.

M. Miljković, U. Miletić

Azem Deliu, pisac

VAŽNO JE POKAZIVATI DA I S DRUGE STRANE GRANICE ŽIVE LJUDI

Način na koji komuniciram sa srpskim autorima zapravo još jednom dokazuje da je književnost prostor u kome nema mesta za bilo kakve ideologije, nacionalizam, religijski ekstremizam i za slične remeti-laske faktore - poručuje mladi kosovski pisac Azem Deliu, čija prva dva romana već imaju status bestseler. Priseća se da je od srpskih pisaca prvo saznao za Danila Kiša, u jednom eseju Ismaila Kadarea, koji je jedan od najpoznatijih i najcenjenijih albanskih pisaca. Deliu kaže da je u tom tekstu koji je objavljen u nedeljniku NIN spoznao koliko poštovanja dva pisca svetskog glasa, iz zemalja koje nisu u prijateljskim odnosima, zapravo imaju jedan prema drugom, što ga je nateralo da sam sebi kaže da i s druge strane zida, to jest granice, postoji nešto zanimljivo.

- Kada sam počeo da čitam dela Danila Kiša, bio sam oduševljen. Prošle godine, kada sam pozvan da gostujem u jednoj kulturnoj instituciji u Poznanju, u Poljskoj, održao sam predavanje o balkanskoj literaturi. Dva pisca o kojima sam govorio i posvetio im najveći deo mog predavanja bili su upravo Danilo Kiš i Ismail Kadare. Bila je to lekcija o tome kako dva autora zapravo ruše granice - ističe Deliu.

On navodi da i sam gaji sličan odnos sa srpskim kolegama Vladimirom Ar-

set srpskih književnika, u sklopu projekta „U komšiluku“, na kome će imati čast i sam da učestvujem. Neke od njih poznajem i čitao sam njihova dela. Reč je o veoma dobrim piscima - navodi Deliu. Upitan da li možemo očekivati neku od njegovih knjiga prevedenu na srpski, odgovara da je njegova prva knjiga prevedena na engleski, a da je u toku njeno prevodenje na poljski, nemački i francuski. Deliu naglašava da bi voleo da održi promociju svoje knjige u Srbiji, kako bi svet video da i mi na Balkanu umemo da stvaramo i kulturu.

- Ukoliko imam šansu da promenim neke stvari na Balkanu, biram da to radim kroz kulturu, jer će kultura direktno promeniti politiku. Ukoliko se tako nešto dogodi za osamdeset godina za koliko ću umreti, sebi sam inače zacrtao da živim 102 godine, znam da ću sa ovog sveta otići srećan - naglašava Deliu. Na pitanje da li danas pisci na Kosovu mogu da žive od svog rada, odgovara da, iako se njegov prvi i drugi roman odlično prodaju, to nije dovoljno za normalan život. Deliu objašnjava da je tržište malo, te da je teško sastaviti kraj sa krajem bez festivala i internacionalnih izdavača.

- Mogu da preživim polovinu godine sa novcem koji zarađujem od književnosti. Nadam se da ću uskoro ima-



Ugledajmo se na Danila Kiša i Ismaila Kadarea: Azem Deliu

senijevićem i Sašom Ilićem, koga je imao prilike da upozna zahvaljujući projektu „Intercultural Icebreakers“. Deliu ukazuje da, kada razgovara sa svojim kolegama piscima, ali i umetnicima iz regiona, uglavnom priča o književnosti i umetnosti, te da uvek izbegava teme vezane za politiku. Prema njegovim rečima, retki slučajevi kada pominju politiku su zapravo razgovori o uticaju politike na književnost i umetnost, koji je u većini slučajeva negativan.

- Ovog meseca biće održan susret deset albanskih pisaca sa Kosova i de-

ti dovoljno i za drugu polovinu - komentariše kroz osmeh Deliu.

Ukazuje da kao pisac ne želi da bude „zvezda“, jer biti zvezda uglavnom znači da treba da govori ono što ljudi žele da čuju. On nije takav, jer želi da ljudima govori istinu. Prema Deliuovom mišljenju, javni intelektualci jedino tako mogu da služe svojoj zemlji, te da u suprotnom nisu potrebni. Poručuje da je važno održavati interkulturalne razmene jer je neophodno pokazati ljudima da i s druge strane granice takođe žive ljudi. **M. Miljković**



Dodatak je objavljen u okviru projekta Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji: „Kosovo / Srbija: Interkulturalni ledolomci“.

Posebno izdanje lista DANAS

Urednica: Safeta Biševac;
Tekstovi i fotografije: Una Miletić i Miloš Miljković;
Korektura: Ana Rončević;
Prelom: Zoran Spahić.



Ambasada
Savezne Republike Nemačke
Beograd

Projekat je podržala Ambasada Savezne Republike Nemačke u Srbiji